

Beyrut'la İstanbul Arasında Yûsuf el-Esîr Hayatı ve Eserleri

Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖZDEMİR*

Atıf / ©- Özdemir, Y. (2008). Beyrut'la İstanbul Arasında Yûsuf el-Esîr Hayatı ve Eserleri. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (1), 129-145.

Özet- *Yusuf el-Esîr, 19. Yüzyıl'da yaşamış, önemli bir ilim adamı, Arap dilcisi ve edibidir. Osmanlı devletinin adliye teşkilatında çeşitli kademelerde görev yapmasının yanı sıra Arap dili ve edebiyatı alanında telifler vücuda getirmiş, Arapça çıkan bazı gazetelere yazılar yazmış, İstanbul'da ve Lübnan'ın çeşitli okullarında tedaris işiyle meşgul olmuştur. Eserleriyle ve tedaris faaliyetiyle Arap dili ve edebiyatının gidişatına yön veren ve modern Arap edebiyatının oluşum sürecinde etkin olan isimlerin yetişmesinde büyük pay sahibi olan bir şahsiyettir. Makalede, Yusuf el-Esîr'in hayatı ve eserleri, Arap dili ve edebiyatına yaptığı katkı açısından kısaca değerlendirilmeye çalışılmıştır.*

Anahtar Kelimeler- *Yusuf el-Esîr, Arap Dili ve Edebiyatı, Beyrut.*

§§§

19. yüzyıl, Arap dünyasında ilmî ve kültürel hareketliliğin gelişmeye başladığı yüzyıl olarak kabul edilmektedir. "Nahda" diye isimlendirilen ve "Arapların Uyanışı" veya "Arap Rönesansı" şeklinde tercüme edilebilecek olan bu hareketin başlangıcı, Napolyon'un Mısır'ı işgal ettiği tarih (1798) kabul edilmektedir. Suriye ve Mısır, nahda hareketinin önemli iki kolunu oluşturmuştur. Lübnanlı düşünürler ve ilim adamları, özellikle dilbilim alanında yaptıkları çalışmalarla bu harekete büyük bir katkıda bulunmuşlardır. Buna ilâveten Mısır'daki gazetecilik, matbuat hayatı ve tercüme çalışmalarına yaptıkları katkılar da göz ardı edilemez.

Şüphesiz Yûsuf el-Esîr (ö. 1307/1889) 19. Yüzyılda yetişmiş önemli Arap dili âlimlerinden ve nahda hareketinin önde gelen şahsiyetlerindendir. Osmanlı Devletinde de önemli memuriyetlerde bulunan Yûsuf el-Esîr, daha çok Arap dili ve fıkıh alanındaki bilgisi ile dikkat-

---

* Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

leri çekmiş, çeşitli okullarda yerine getirdiği hocalık vazifesi ile nahda hareketini geliştiren pek çok düşünür, edebiyatçı ve ilim adamı yetiştirmiştir.

A- İsmi ve Nesebi:

İsmi Yûsuf b. es-Seyyid Abdülkâdir el-Hüseynî el-Esîr'dir.¹ Ziriklî, Yûsuf el-Esîr'in dedesinin ismini Muhammed şeklinde zikretmektedir.² Yûsuf el-Esîr, kaynaklarda es-Saydâvî, es-Sayâdî, eş-Şâfî'î, el-Ezherî nisbeleriyle anılmaktadır. Ziriklî'nin verdiği bilgilere göre Yûsuf el-Esîr, Benî Esîr kabilesinden olup, 'el-Esîr', lakabı dedelerinden birine ait idi. Frenkler, Malta'da bu dedesini esir etmişler ve dedesi Sayda'ya döndükten sonra "el-Esîr" lakabı ile tanınmıştır.⁴

Yûsuf el-Esîr, Zilkâde 1230/1815'de Suriye sancağına bağlı Sayda'da⁵ dünyaya gelmiştir.⁶

B- Tahsil Hayatı:

Çocukluk yıllarını ailesinin yanında geçiren Yûsuf el-Esîr, ilk tahsilini doğduğu yerde, Sayda'daki okullarda yapmıştır.⁷ Yedi yaşında iken (1237/1822) Kur'an-ı Kerim'i hatmetmiştir. Kur'an hocası İbrahim Ârife isminde bir zattı. Tecvidi ise Ali ed-Dîberî'den öğrenmiştir.⁸ Baba-

---

¹ Corci Zeydân, *Terâcîmu meşâhiri's-şark fi'l-karni't-tâsi 'i 'aşer*, Menşûrâtu dâri mektebeti'l-hayât, Beyrut tr., II, , 221.

² Hayruddîn Ziriklî, *el-A'lâm Kâmûs terâcîmi li eşheri'r-ricâl ve'n-nisâ ve'l-müsta'ribîn ve'l-müsteşrikîn*, Kahire 1954-1959, IX, 315.

³ Yûsuf İlyân Serkis, *Mu'cemu'l-matbû'ati'l-'arabiyye ve'l-mu'arabe*, Matbaatu Serkis, Mısır 1346/1928, 449; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l-müellifin Terâcîmu musannefi'l-kütübi'l-'arabiyye*, Dâru İhyâit-turâsi'l-'arabi, Dimeşk (Şam) 1957-1961, VII, 13. Cüz, 310.

⁴ Ziriklî, *el-A'lâm*, 315.

⁵ Günümüzde Lübnan sınırları içinde bir sahil kentidir.

⁶ Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II., 221; el-Vikont Philippe De Tarrâzî, *Târihu's-sihâfeti'l-'arabiyye*, Dâru sâdir, el-matbaatü'l-edebiyye, Beyrut 1913, II, 135; Kehhâle, VII, 13. Cüz, 310. Başka bir kaynaktan ise 1232 h. yılında doğduğuna dair bir kayıt vardır. Bkz., Abdürrezzâk Baytar, *Hilyetü'l-beşer fi târihi'l-karni't-tâsi 'i 'aşer*, (tahkik: Muhammed Behcet Baytar) Beyrut, Dâru sâdir, 1993, III, 1616.

⁷ Riyâd Kasım, *el-İtticâhâü'l-bahsi'l-lüğaviyyi'l-hadîs fi'l-âlemi'l-'arabi*, I. Cilt: Lübnân fi'l-karni't-tâsi 'i 'aşer (1801-1900), Müessesetü Nevfel, Beyrut 1982, 336.

⁸ Abdürrezzâk Baytar, *Hilyetü'l-beşer*, III, 1616.

sının mesleği olan ticarete yönelmemiştir. Hocası Muhammed eş-Şirimbâlî'den beş sene ilim tahsil etmiştir.⁹

Çocukluğundan beri ilme meraklı olan Yûsuf el-Esîr, 17 yaşına girdiğinde tahsiline devam etmek üzere Şam'a gitmiş ve Murâdiye medresesine girmiştir (1247/1831-32.) Yaklaşık bir sene dersleri takip etmiştir.¹⁰ Şam'da tahsiline devam ederken, babasının vefatını haber alması üzerine, kardeşlerinin geçimini sağlamak maksadıyla Sayda'ya dönmüş (1848) ve bir müddet ticaretle meşgul olmuştur.¹¹

Sayda'da üç sene vakit geçiren Yûsuf el-Esîr¹², ilim tahsili için müsait bir ortam bulunmadığından ilimde ilerlemek ve derinleşmek amacıyla Mısır'a gitmiştir. Ezher Üniversitesinde yedi sene öğrenim görmüştür. Bu zaman zarfında Hasan el-'Attâr (ö.1250/1861)¹³, İbrahim el-Bâcûrî (ö. 1860)¹⁴, Muhammed et-Tantâvî (ö. 1278/1861)¹⁵, Muhammed eş-Şibînî¹⁶, Mu-

---

⁹ Abdürrezzâk Baytar, *Hilyetü'l-beşer*, III, 1616. Diğer kaynaklarda hocasının ismi Ahmed eş-Şirimbâlî diye geçmektedir. Bkz., *Mecelletü'l-Muktetaf*, 'eş-Şeyh Yûsuf el-Esîr', sene 1890, XV, 132; Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 221.

¹⁰ Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 221. Yûsuf Es 'ad ed-Dâğîr, Yûsuf el-Esîr'in, 1847 yılında Şam'a gittiğini söylemektedir. Baskı hatası ihtimalini göz önünde bulundurmakla birlikte hicrî yıla milâdi yılın karıştırıldığını belirtmek durumundayız. Bkz., Yûsuf Es'ad ed-Dâğîr, *Mesâdiru'd-dirâseti'l-'arabiyye*, I, Beyrut 1983, el-Mektebetü'ş-şarkıyye, I, 126.

¹¹ Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 221; Ziriklî, *el-A'lâm*, 315. Yukarıda da ifade edildiği gibi Şam'da yaklaşık bir sene kalmasından hareketle Yûsuf el-Esîr'in, babasının vefat haberini aldığı zaman 18 yaşında olduğunu söyleyebiliriz. Kardeşleriyle ilgilenmek ve geçimlerini sağlamak maksadıyla Sayda'ya dönmelerini düşünürsek kendisinin en büyük kardeş olduğunu, kardeşlerinin ise geçimlerinin sağlayamayacak kadar küçük yaşlarda olduklarını söylemek mümkündür.

¹² Abdürrezzâk Baytar, *Hilyetü'l-beşer*, III, 1617.

¹³ Hasan 'Attâr el-Mısırî. Kahire'de dünyaya gelmiştir. Edip, şair, dilci, nahiv, belâğat, tıp ve matematik bilginidir. Fransızlar Mısır'ı işgal ettiklerinde Hasan el-'Attâr, bazı Fransız bilginleriyle görüşüp onlardan Batı'da gelişmekte olan modern bilimlerden bir kısmını öğrenmiş ve onlara Arapça öğretmiştir. Daha sonra Şam vb. yerlere yolculuğa çıkan Hasan el-'Attâr, Mısır'a dönüp, Ezher'de hocalık yapmaya başlamıştır. Hayatı ve eserleri için bkz., Kehhâle, I, 285; Corci Zeydân, *Târihu âdâbi'l-Huğati'l-'arabiyye*, Mısır 1937, Matbaatü'l-hilâl, IV, 22. Ziriklî, II, 236, Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-'ârifin esmâu kütübî'l-müellifin ve âsâri'l-musannifin*, İstanbul 1955, I, 310.

¹⁴ İbrahim el-Bâcûrî Ezher Üniversitesi hocalarındandı. Mısır'ın Bâcûr köyünde doğmuştur. Ezher Üniversitesinde öğrenim görmüştür. Hayatı ve eserleri için bkz., Kehhâle, I, 84; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-'ârifin*, I, 40; Ziriklî, I, 66; Serkis, 507-510.

hammed ed-Demenhûrî (ö. 1288/1871)¹⁷ ve Ahmed ed-Dimyâtî gibi dönemin büyük âlimlerinden ders almıştır.¹⁸

Yûsuf el-Esîr, Ezher'deki öğrenimini yedi senede tamamlamış ve şehâdet-i 'uzmâ (en iyi derece) ile mezun olmuştur. Arap dil bilimleri, fıkıh, hadis, tefsir, şiir ve mantık gibi aklî ve naklî ilimlerde otorite olabilecek ve hocalarının takdirini kazanacak bir seviye kat etmiştir. Öyle ki hocası Muhammed et-Tantâvî, Petersburg'da bulunduğu sırada Yûsuf el-Esîr'in ilmini ve faziletini öven bir kaside yazıp göndermişti. Yûsuf el-Esîr, Mısır'daki tahsili ve ikameti esnasında büyük ve değerli âlimlerle sohbetlerde bulunurdu. Çoğu zaman resmî okullarda Mısır hükümdarının (muhtemelen zamanın hıdivi) huzurunda cereyan eden imtihanlarda hazır bulunur ve hocalarının işaretleriyle öğrencilere sorular yöneltirdi.¹⁹

Yûsuf el-Esîr, Mısır'da karaciğer hastalığına yakalanınca Sayda'ya dönmek zorunda kalmıştır. Fakat Sayda'da ilim için rahat bir ortam bulamadığından bu doğduğu şehri üçüncü kez terk etmiş ve Trablusşam'a gitmiştir. Trablusşam'daki âlimlerden ve eşraftan hüsn-ü kabul görünce orada üç sene ikamet etmiştir. Bu ikameti esnasında her gün ziyaretçi akınına uğramakta ve taliplerine ilim öğretmekte idi.²⁰

---

¹⁵ Muhammed İyâd et-Tantâvî. İlim adamı ve edipti. Pek çok ilimde mütehassıs idi. Tanta'da doğmuştur. Ezher'den mezun olup, aynı yerde hocalık yapmıştır. Bazı müsteşriklerle tanışmış ve Arapça öğretmesi için Petersburg'da bulunan Doğu Dilleri Enstitüsüne davet edilmiştir. Bunun üzerine Rusya'ya gitmiştir. Ayrıca Rusya Devleti müsteşarlığı ve Sen Petersburg Üniversitesinde hocalık yapmıştır. Sen Petersburg'da vefat etmiştir. Hayatı ve eserleri için bkz., Kehhâle, XI, 100; Zirikî, VII, 212; Bağdatlı İsmail Paşa, *Hediyetü'l-ârifin*, II, 372; a.g.m., *İdâhu'l-meknûn fî zeyl-i ala Keşfü'z-zünun an esamî'u'l-kütüb ve'l-fünun*, İstanbul 1972, I, 240; Carl Brockelmann, *Geschichte der Arabischen Litteratur (GAL)*, Leiden 1949, II, 479.

¹⁶ Muhammed b. Abdülhayy eş-Şibînî, nahivci ve muhaddis idi. Bkz., Kehhâle, X, 131.

¹⁷ Ezher hocalarındandı. Hayatı ve eserleri için bkz., Kehhâle, IX, 301; Serkis, 883-884; Bağdatlı İsmail Paşa, *İdâhu'l-meknûn*, I, 61, II, 167, 407, 449; Carl Brockelmann, *GAL*, II, 478; a.g.m., *GAL Supp.*, II, 726.

¹⁸ Abdürrezzâk Baytar, III, 1617; *el-Muktetaf*, XV, 132, Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 221, Riyâd Kasım, I, 336.

¹⁹ *el-Muktetaf*, XV, 132-133, Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 221-222; De Tarrâzî, II, 135.

²⁰ *el-Muktetaf*, XV, 132-133, Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 222; Yûsuf Es'ad ed-Dâğir, I, 126.

C- Memuriyet Hayatı:

Yûsuf el-Esîr'in bilinen ilk memuriyeti, Trablusşam'daki Mahkeme-i Şer'iyye'nin riyâsetidir.²¹ Bu görevini müteakip Kisrevan ve el-Metn'de kadılık yapmıştır. Trablusşam'daki ikame-tinden sonra karaciğer hastalığı sebebiyle havası mutedil olan, aynı zamanda gazetecilik ve kitap merkezi haline gelen Beyrut'a geçmiştir. Mustafa Âşir Efendi'nin kadılık yaptığı dönemde Beyrut Şer'iyye Mahkemesinin başkâtiplik görevini üstlenmiştir.²²

Yûsuf el-Esîr'in dördüncü memuriyeti Akkâ'daki müftülüğdür. Daha sonra dönemin mutasarrıfı Davud Paşa²³ zamanında günümüzde Lübnan'ın bir şehri olan Cebel-i Lübnan'da dört sene süren müdde-i umûmîlik (savcılık) vazifesini yürütmüştür.²⁴

---

²¹ Kehhâle, VII, 13.cüz, 310.

²² Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 222; De Tarrâzi, II, 136. Ziriklî, Yûsuf el-Esîr'in, Trablusşam'da bulunduğu esnada mahkeme-i şer'iyye'de başkâtiplik yaptığını ve Dr. Wensick gibi bazı müsteşriklerin, ondan Arapça öğrendiğini zikretmektedir. Bu bir zuhûl eseri olmalıdır. Çünkü yukarıda da ifade edildiği gibi Kehhâle'nin zikrettiğine göre Yûsuf el-Esîr, Trablusşam'da Mahkeme-i Şer'iyyenin başkanlığını yürütmüştür. Dolayısıyla Yûsuf el-Esîr, Ziriklî'nin bahsettiği faaliyetleri Beyrut'ta gerçekleştirmiştir. Ziriklî, Yûsuf el-Esîr'in Beyrut'a gittiğinden hiç bahsetmediği halde sonraki cümlelerde onun İstanbul'dan döndükten sonra Beyrut'a döndüğünü söylemektedir. Bu durum bizi, Ziriklî'nin, Yûsuf el-Esîr'in Beyrut'a ilk gidişini yazmayı unuttuğu fikrine sevk etmiştir. Bkz., Ziriklî, 315.

²³ Davud Paşa (1818-1873), Osmanlı siyasetçisi ve Cebel-i Lübnan'ın ilk mutasarrıfıdır (1861-1868). Lübnan'da siyasi düzeni sağlamış ve resmî bir gazete çıkarmıştır. Bkz., Riyâd Kasım, I, 336.

²⁴ *el-Muktetaf*, XV, 132-133, Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 222; De Tarrâzi, II, 136, Riyâd Kasım, I, 336. Yûsuf Es'ad ed-Dâğîr, Yûsuf el-Esîr'in müdde-i umûmîlik vazifesini Fuat Paşa (ö. 1868) zamanında yerine getirdiğini ve vazifesinin yedi sene sürdüğünü söylemektedir. Bu bilgi diğer bütün kaynaklarla uyuşmamaktadır. 1860 Dürzî-Marunî çatışmalarını önlemek amacıyla Osmanlı Devleti, Fuat Paşa'yı Beyrut'a göndermiştir. Fuat Paşa Beyrut'ta gerekli önlemleri alarak bölgede asayişin temin etmiştir. 9 Haziran 1861'de "Lübnan Nizamnamesi" ile Lübnan bölgesinde yeni bir yönetim şekli olan "Mutasarrıflık" sistemi kurulmuştur. Buna göre Lübnan, Bâb-ı Âli tarafından atanacak olan hristiyan bir mutasarrıf tarafından yönetilecekti. Lübnan nizamnamesinin imzalanmasından sonra Fransızlar, Lübnan'ı boşalttılar. Osmanlı Hükümeti 22 Haziran 1861'de bir katolik ermeni olan Telgraf Müdürü Davud Efendi'yi ilk mutasarrıf olarak Lübnan'a atamıştır. Bkz., Kenan Seyithanoğlu (editör), *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul 1989, Çağrı Yayınları, XI, 485; A. Haluk Gürman, *1860-61 Suriye Buhranı*, Ankara 1966, 5-8; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1954, VI, 30-31; A. Şükrü Esmer, *Siyasi Tarih*, İstanbul 1944, 220; Tayyib Gökbilgin, "1840'dan 1861'e Kadar Cebel-i Lübnan Meselesi ve Dürzîler", *Bellefen*, X, sayı 40, Ankara 1946, 641 vd.

Yûsuf el-Esîr, Cebel-i Lübnan'daki bu memuriyetinden sonra İstanbul'a gitmiş ve Ne-zâret-i Maârif Dairesi'nde baş musahhîh olmuştur. İstanbul'daki görevi esnasında dönemin devlet ricalinin ve ilim adamlarından ileri gelenlerin saygı ve itibarını kazanmıştır. İleride daha yüksek mevkilere gelmesini sağlayacak yüksek maaşlı ve önemli bir vazife teklifini ilmî çalışmalarına engel olur endişesi ile kabul etmemiştir. İstanbul'un soğuğu sıhhatine zarar verecek derecede kendisine ağır gelince Beyrut'a dönmeyi düşünmüştür. İliminin ve tashih çalışmalarının kıymetini hakkıyla takdir edebilen zamanın maârif nâzırı, bütün ısrarlarına rağmen kendisini ikna edemeyince Yûsuf el-Esîr'in istifasını kabul etmek zorunda kalmıştır. Böylece Yûsuf el-Esîr tekrar Beyrut'a taşınmıştır.²⁵ Ancak İstanbul'daki edebiyat çevrelerinde kendisiyle arkadaşlık edebileceği ve Arapça konuşabileceği bir kimse bulamadığı için Beyrut'a döndüğü şeklinde bir iddia da zikredilmektedir.²⁶

Yûsuf el-Esîr'in bilinen son memuriyeti, Beyrut kadısı muâvinliğidir.²⁷

D- Müderrisliği:

Henüz öğrenci iken hocalarının takdirlerini kazanıp resmî imtihanlarda öğrencilere soru yöneltebilecek bir seviyeye gelen ve Kahire'de ileri gelen bazı zevâtın çocuklarına dersler veren²⁸ Yûsuf el-Esîr'in müderrislik hayatının Mısır'da başladığını söylemek mümkündür.

Yûsuf el-Esîr tahsil hayatını bitirip memleketi Lübnan'a döndükten hemen sonra öğrenci yetiştirmeye başlamıştır.²⁹ Bir yandan Sayda'da umuma açık fıkıh dersleri verirken³⁰, öte yandan örgün eğitim alanında çeşitli okullarda ders vermiş ve bunun yanında önemli şahsiyetlere özel olarak ilim öğretmiştir. Şam ulemasından ve eşrafından pek çok kimse kendisinden Arap dili ilimleri ve sanatları ile fıkıh ilmi tahsil etmiştir. Bunlar arasında Dr. Elly Smith ve Cornelious Wendick gibi Amerikan misyonerleri de vardı. Yûsuf el-Esîr Beyrut'taki ilk ikameti

---

²⁵ *el-Muktetaf*, XV, 132-133, Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 222-223.

²⁶ Abdülcevâd el-Kâyâtî, *Nefhatü'l-beşâm fî rihleti's-Şâm*, Beyrut 1401/1981, 18.

²⁷ Zirikî, 315.

²⁸ Kehhâle, VII, 13. cüz, 310.

²⁹ Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 222; Riyâd Kasım, I, 336.

³⁰ Abdürrezzâk Baytar, III, 1617.

esnasında bu zatlara Arapça öğretmiştir. Trablusşam'da geçirdiği üç sene boyunca Marunî Patriği Yuhanna el-Hacc ve Marunî Misyonerleri Cemiyeti kurucusu Yuhanna el-Habîb kendisinden ilim öğrenmişlerdir.³¹ Yûsuf el-Esîr, İstanbul'da bulunduğu sırada da Sadrazam Rüşdî Paşa, Maârif Nâzırı Ahmed Cevdet Paşa (ö. 1895), Reîsülküttâb Vasfi Efendi ve Meclis-i Maârif Reisi meşhur Zihni Efendi (ö. 1913)³² ile hayatının son döneminde Ortodoks Rumların dördüncü Patriği Gregoryus el-Antâkî ve Berlin'de Doğu Dilleri Okulu Arap Dili kurucusu Martin Hartmann gibi önemli şahsiyetler kendisinden ders alanlar arasındadır.³³

Yûsuf el-Esîr, müderrislik yaptığı okullarda ediplerden ve ulemâdan oluşan bir neslin yetişmesinde büyük pay sahibi olmuştur. Meşhur edip, mütercim, gazeteci ve aynı zamanda Arap edebiyatının ilk tiyatro yazarı olan Mârûn en-Nakkâş'ın kardeşi Nikola en-Nakkâş da (ö. 1884)³⁴ onun öğrencilerindedir.³⁵ Yûsuf el-Esîr, İstanbul'da bir yandan baş musahhihlik yaparken öte yandan Dâru'l-muallimîn'de Arapça hocalık görevini yerine getirmekteydi. Beyrut'a döndükten sonra da Lübnan'ın çeşitli okullarında Arapça hocalığına devam etmiştir. Butrûs el-Bustânî'nin (ö. 1883) el-Medresetü'l-vataniyye'si, Metrân Yûsuf ed-Debs'in Medresetü'l-hikme'si (bu okulda iki sene fıkıh ve Osmanlı Devleti Kanunları dersi vermiştir.), Arapça ve fıkıh hocalığı yaptığı Medresetü'l-külliyeti's-Sûriye, el-Külliyetü'l-Emrîkiyye (daha önce Abye'de Amerikan Okulu idi ve Yûsuf el-Esîr orada da çalışmıştı.), Ortodoks Rumların el-Medresetü's-selâseti'l-akmâr'ı Yûsuf el-Esîr'in hocalık yaptığı okullardan bazılarıdır.³⁶

---

³¹ *el-Muktetaf*, XV, 132-133; Louise Şeyho, II, 151; De Tarâzî, II, 136; Riyâd Kasım, I, 336.

³² Hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Ahmet Turan Arslan, *Son Dönem Osmanlı Âlimlerinden Mehmet Zihni Efendi*, Mar. Üniv. İlah. Fk. Vakfı Yayınları, İstanbul 1999; Hulusi Kılıç, 'Mehmed Zihni Efendi', *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXVIII, 542-3.

³³ De Tarrâzî, II, 137-138.

³⁴ Hakkında bilgi için bkz., Louise Şeyho, II, 151-153.

³⁵ Louise Şeyho, II, 151.

³⁶ *el-Muktetaf*, XV, 133; Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 222; De Tarrâzî, II, 137; Zirikî, 315; Yûsuf Es'ad ed-Dâğir, I, 126; Serkis, 449; Riyâd Kasım, I, 336-337.

E- Vefatı:

Herkesin hürmet ve sevgisini kazanan Yûsuf el-Esîr, 6 Rebî'u's-sânî 1307³⁷/2 Kasım Kânûn-u Evvel 1307/1889'da³⁸ Cuma akşamı 77 yaşında iken son ikamet yeri olan Beyrut'ta vefat etmiştir. Aynı gecenin sabahında cenaze törenine kalabalık bir cemaat iştirak etmiş ve el-Bâşûra mezarlığına defnedilmiştir.³⁹ Beyrut ve Şam halkı, ilim ve takva sahibi olan bu değerli şahsiyetin vefatına çok üzülmüştür. İstanbul, Suriye ve Mısır'daki gazete erbabı ve pek çok şairin, Yûsuf el-Esîr'e mersiyeler yazdığı ve bu mersiyeleri Kasım el-Kistî'nin derleyerek *Mecmû'atu resâi eş-Şeyh Yûsuf el-Esîr* adıyla neşrettiği ifade edilmektedir (Beyrut 42 sayfa).⁴⁰

Beş erkek ve iki kız çocuğu sahibi olan Yûsuf el-Esîr, geride kalan ailesine aziz hatırası dışında hiçbir miras bırakmamıştır.⁴¹ Çocukları hakkında şimdilik herhangi bir bilgi elde edemedik. Fakat erkek çocuklarından birisinin isminin Mustafa olduğunu, bu çocuğunun yazdığı bir eserden biliyoruz. Kur'an'daki bazı lafızların sözlük anlamlarına dair *Hediyetü'l-ihvân fî tefsîri mâ ebheme 'ale'l-'âmme min elfâzî'l-Kur'ân* adlı muhtasar bir eser olan bu kitabın kapak sayfasında müellif olarak "Meşhur allâme, büyük üstad, zamanının kutbu, asrının ve yaşadığı zamanın imamı (önderi) es-Seyyid Yûsuf Efendi el-Esîr el-Hüseynî'nin (Allah kendisinden hoşnut olsun) oğlu es-Seyyid Mustafa" ifadesi bulunmaktadır. Kitabın üçüncü baskısı Nezâret-i Maârif'in 937 numaralı ruhsatıyla Beyrut'ta el-Matbaatü'l-ünsiyye'de basılmıştır. Bu eseri Yûsuf el-Esîr'in eserlerini araştırırken tesbit ettik. Eser, kaynaklarda yanlışlıkla Yûsuf el-Esîr'e nisbet edilmiştir.⁴²

---

³⁷ *el-Muktetaf*, XV, 133; *Kehhâle*, VII, 13. cüz, 310. Abdürrezzâk Baytar Yûsuf el-Esîr'in vefat tarihini 5 Rebî'u's-sânî 1307 h. olarak vermektedir. Bkz., Abdürrezzâk Baytar, III, 1621.

³⁸ Louise Şeyho, *el-Âdâbü'l-'arabiyye fî'l-karnî't-tâsi'i 'aşer*, II. baskı, el-Matbaatü'l-Yesü'yyîn, Beyrut 1926, II, 76.

³⁹ *el-Muktetaf*, XV, 133; Louise Şeyho, II, 76; Serkis, 449; Abdürrezzâk Baytar, III, 1621.

⁴⁰ De Tarrâzî, II, 138.

⁴¹ Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 223.

⁴² Carl Brockelmann, *GAL Supple.*, II, 759; *Kehhâle*, VII, 13. cüz, 310; el-Bağdâdî, *Hediyetü'l-'ârifin*, II, 571. Aynı yanlışlık, İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) ve Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

F- Şahsiyeti:

Yûsuf el-Esîr, ilmi, edebiyatçı kişiliği ve yaşantısı ile dikkat çeken bir şahsiyetti. Gittiği her yerde Müslüman olsun olmasın herkesin sevgi ve saygısını kazanmıştı. Yukarıda da ifade edildiği gibi Mısır, Trablusşam ve İstanbul'da gördüğü itibar ve Beyrut'taki pek çok okulda kendisinden hocalık yapmasının istenmesi, ilmine ve şahsiyetine ne kadar çok kıymet verildiğinin ifadesidir. Vefatından sonra da pek çok ilim adamı ve edebiyatçının, çeşitli gazetelerde kendisi hakkında yazdıkları meşâyir de bu açıdan değerlendirildiğinde herhalde bu konuda fazla söze gerek kalmayacaktır.⁴³

Yûsuf el-Esîr'in, ilme olan kabiliyeti ile dikkatleri üzerine çektiğini yukarıda zikretmiştik. Kendisi aklî ve naklî ilimlerde otorite idi. Ancak kaynaklarda ilmî tarafı değerlendirilirken daha çok Arap dili ve ferâiz ilmüne olan derin vukufiyetine vurgu yapılmaktadır.⁴⁴ Bununla birlikte aşağıda ele alacağımız üzere Yûsuf el-Esîr'in eserleri dil ve fıkıh alanlarına dair olduğu için ilmî şahsiyetine dair yapılan değerlendirmelerin bu alanlarla ilgili olması tabiidir. Kaynakların belirttiğine göre güçlü bir hafızaya ve işlek bir zekâyâ sahip olan Yûsuf el-Esîr, tenkitlerinde dakik ve sağlam idi. Kendisine bir soru yöneltildiğinde, ne kadar zor olursa olsun meseleyi bütün yönleriyle ele alır ve muhatabının anlayabileceği yalın, açık ve net bir üslupla cevap verirdi. İlme ve âlimlere çok kıymet verir, ilmi sevme ve yayma hususunda selef-i sâlihînin yolunu takip ederdi. İlmî hayatı ve müderrisliği ile numune-i imtisal olmuş, pek çok insan kendisinden faydalanmış, faziletini dönemin ileri gelen insanları ve devlet erkânı kabul etmiştir. Yûsuf el-Esîr modern bilimlerin faydasına inanır ve bu ilimlerin sağlam bir şekilde öğrenilme-

---

Kütüphanesi kataloglarında da bulunmaktadır. Bkz., İSAM, Tsf. No: 297.2 YUS.H; Mar. Ün. İlah. Fk. Ktp., Şişli 50.

⁴³ Kistî'nin bu meşâyiri derlediğinden yukarıda bahsetmiştik. Fakat maalesef henüz bu derlemeyi bulamadığımız için kimlerin Yûsuf el-Esîr hakkında meşâyire yazdığını söyleyemiyoruz.

⁴⁴ Yûsuf el-Esîr'in tercüme-i halinden bahseden kaynaklar dışında kendisi de Arap dili ve edebiyatı üstadı olan Mehmed Zihni Efendi, Muhammed Mahmud eş-Şinkî'tî'nin Arap dilindeki engin bilgisinden bahsederken onu Yûsuf el-Esîr ile kıyaslamaktadır. Bu kıyaslama da Yûsuf el-Esîr'in Arap dilindeki otoritesi hakkında fikir vermektedir. Mehmed Zihni Efendi şöyle söylemektedir: "... *Hâlen Medine-i Münevvere –nevarallâhu ilâ kıyâmi's-sâati- mücâvirlerinden Şeyh Muhammed Şinkî'tî ki, evlâd-ı Arab'dan mülâkî olduğum esâtize-i cehâbize içinde funûn-i edebiye ve marîfet-i ensâb-ı Arabiyyece Mevlânâ Şeyh Yûsuf el-Esîr es-Saydâvî'den başka nazîrini görmemişimdir*". Bkz., Ahmed Turan Arslan, 31.

sini tavsiye ederdi. Bu yüzden doğa bilimleriyle ilgili makaleler yayımlamakla dikkat çeken *el-Muktetaf* dergisine takrizler yazdığı zikredilmektedir.⁴⁵

Arap edebiyatı için rönesans kabul edilen nahdanın ilk döneminin öncülerinden Yûsuf el-Esîr, fasih bir üsluba sahipti. Edebî kişiliğini değerlendiren kaynaklar Yûsuf el-Esîr'in, yazılarında çokça rivayetlerde bulunarak engin müktesebatını kullandığını, usta bir şair ve nesir yazarı olduğunu, pek çok nazmı ve sanatlı nesri bulunduğunu ve yazılarında güçlü olan sezgisinin hissedildiğini belirtmektedir.⁴⁶ Yûsuf el-Esîr, dönemindeki ediplerle manzum ve düz yazı şeklinde mektuplaşmıştır. İbrahim el-Ahdeb (ö. 1891), Ahmed Fâris eş-Şidyâk (ö. 1887) ve Nâsîf el-Yâzîcî gibi meşhur edipler de bunlar arasındadır.⁴⁷ Beyrut'taki ilk ikameti esnasında Amerikan misyonerlerinin isteği üzerine mevzularını Mizmarlar ve Kitap-ı Mukaddes'ten alan ilahiler nazmetmiştir. Bu ilahilerin bütünüyle matbu olup hâlen Kenâis-i İncîliyyede (Evanjelik Kiliseleri) kullanıldığı ifade edilmektedir.⁴⁸

Görünüşüne dair kaynaklarda orta boylu, orta yapılı, esmer tenli, siyah saçlı ve sık sakallı şeklinde bilgilerin yer aldığı⁴⁹, Yûsuf el-Esîr, nazik, yumuşak huylu, halim-selim hoş bir insandı. Şâfiî mezhebinden olup, dinin emirlerini yerine getiren züht sahibi bir kimseydi. Hergün Kur'an okumayı ve dinlemeyi severdi. Evin ihtiyaçlarını bizzat kendisi görmekten kaçınmazdı.⁵⁰

Abdülcevâd el-Kâyâtî, Şam bölgesinin meşhur kişilerini tanıttığı *Nefhatü'l-beşâm fi rihleti's-Şam* adlı eserinde, görüştüğü âlimlerin tercüme-i hallerini yazdığı bölümde Yûsuf el-Esîr için övücü ifadeler kullandıktan sonra Beyrut'taki misyoner ve hıristiyan okullarında ders verdiği için onu şöyle eleştirmektedir: "Bu şehirde (Beyrut) görüştüğümüz büyük âlimlerden ve

---

⁴⁵ el-Muktetaf, XV, 132-133; Corci Zeydân, *el-Meşâhir*, II, 223; Yûsuf Es'ad ed-Dâğir, I, 126; Abdürrezzâk Baytar, III, 1616.

⁴⁶ Mârûn Abbûd, Yûsuf el-Esîr'in iyi bir şair olduğu fakat şiirde herhangi bir yenilik ortaya koyamadığı fikrindedir. Bkz., Mârûn Abbud, *Edebü'l-'arab*, Beyrut 1960.

⁴⁷ Yûsuf Es'ad ed-Dâğir, I, 126.

⁴⁸ Riyâd Kasım, I, 1616, 1621.

⁴⁹ *el-Muktetaf*, XV, 133; Corci Zeydan, *el-Meşâhir*, II, 223.

⁵⁰ Corci Zeydan, *el-Meşâhir*, II, 223; Serkis, 449.

değerli ediplerden birisi de büyük üstad, engin bilgi sahibi, allâme, araştırma ve yazı yazmada meşhur isim Yûsuf Efendi el-Esîr'dir... Lübnan ahalisinden pek çok hıristiyanı Beyrut'taki okullarda nahiv, sarf ve beyan gibi edebiyat ilimlerinde yetiştirmiştir. Bunu yapmamış olsaydı bütün kemal vasıf ve sıfatlarını üzerinde toplamış olacaktı. Zira yetiştirdiği bu insanlar, daha sonra onun faziletini, ilmini ve irfanını yok saymışlar, kendi şiirleri ve yazılarıyla övünmeye başlamışlardır...⁵¹

G- Eserleri:

Yûsuf el-Esîr'in ortaya koyduğu eserler hakkında fazla malumata sahip değiliz. Çünkü Beyrut'a döndükten sonra telife yöneldiğini ve hoş telifleri ve nazımları olduğunu kaynaklardan öğrendiğimiz, çoğu dil ve fıkha dair olan eserleri ile yazılarının büyük bir kısmı, Beyrut'taki yangın esnasında zayi olmuştur.⁵²

Yûsuf el-Esîr'in eserlerine geçmeden önce Beyrut'a ilk geldiği zaman Amerikalı misyonerler tarafından organize edilmiş olan Tevrat'ın Arapçaya tercümesi faaliyetinde de büyük pay sahibi olduğunu zikretmeliyiz.⁵³ Zira Yûsuf el-Esîr, gerek bu tercümelerin, gerekse Amerikalı misyonerlerin üzerinde çalıştığı diğer eserlerin tashihinde onlara yardımcı olmaktadır.⁵⁴ Buna ilaveten Evanjelik kilisesi için ibadetlerde okunmak üzere ilahiler nazmettiğinden de yukarıda bahsetmiştik.

1- İrşâdü'l-verâ fi tahtieti Nâri'l-kırâ:

Nâsîf el-Yâzîcî'ye ait *Nâru'l-kırâ fi şerhi Cevfi'l-ferâ* adlı eserin tenkididir.⁵⁵ Yûsuf el-Esîr, *İrşâdu'l-ferâ*'da Nâsîf el-Yâzîcî'nin bu eserindeki bilgi yanlışları ve dil tekniğindeki kusurları üzerinde durmuştur.⁵⁶

---

⁵¹ Abdülcevâd el-Kâyâtî, 18.

⁵² Abdülcevâd el-Kâyâtî, 18; Corci Zeydan, *el-Meşâhir*, II, 223; Louise Şeyho, II, 75; De Tarrâzî, II, 137; Yûsuf Es'ad ed-Dâğîr, I, 126.

⁵³ Bu tercüme hakkında bilgi için bkz., Riyâd Kasım, I, 162-164.

⁵⁴ *el-Muktetaf*, XV, 132-133; Riyâd Kasım, I, 336.

⁵⁵ Nâsîf el-Yâzîcî 19. yüzyılın meşhur Arap dilcisi ve ediplerendir. 1800'de Lübnan'ın bir sahil köyünde dünyaya gelmiş, 1871 yılında Beyrut'ta ölmüştür. Beyrut'un önemli okullarında hocalık yapmıştır. Sarf, nahiv, edebiyat, belâğat, mantık vb. ilimlerde önde gelen âlimlerdedir. Bu ilim dallarında kaleme

2- Reddü's-şehm li's-sehm:

Saîd eş-Şertûnî'nin (ö. 1912), Ahmed Fâris eş-Şidyâk'a (ö. 1887) ait *Ġunyetü't-tâlib ve münyetü'r-râġib* adlı gramer kitabını⁵⁷ tenkit etmek maksadıyla yazdığı *es-Sehm's-sâib fi tahtieti Ġunyeti't-tâlib* (İstanbul 1289 h.) adlı kitabına reddiyedir.⁵⁸ Ahmed Fâris eş-Şidyâk'ın bu eseri, döneminde çok ses getiren bir kitap olduğu ve ona şiddetli bir tenkit kaleme alındığı için, Yûsuf el-Esîr'in bu tenkide yazdığı reddiye üzerinde biraz durmak dönemin dil tartışmaları hakkında az da olsa fikir verecektir.

Yûsuf el-Esîr, reddiyesinde eş-Şertûnî'nin iddialarını tek tek ele almakta ve onun yararlandığı kaynaklardan hareketle iddialarını çürütmektedir. eş-Şertûnî'nin getirdiği delillerin işlediği konularla ilgisi olmadığını ve bu delilleri bağlamından kopararak işine geldiği gibi kullandığını söylemektedir.⁵⁹

Yûsuf el-Esîr, eş-Şertûnî'nin Ahmed Fâris'e itirazlarını, yersiz, boş sözler ve gürültüler olarak değerlendirmektedir. Yaptığı itirazlar, kuru bir inat, kibir ve gösterişin eseridir. Ahmed Fâris, *Ġunyetü't-tâlib* gibi muhtasar ve ders kitabı niteliğindeki bir eserde gereği kadar bilgi vermiş, fakat Saîd eş-Şertûnî, Ahmed Fâris'i boş yere suçlamış ve tam olarak anlamını kavrayamadığı nakillerle anlamsız ayrıntılar üzerinde durmuştur. Yûsuf el-Esîr, Saîd eş-Şertûnî'nin itirazlarının hiçbir geçerliliği olmadığını, sadece inadı yüzünden bu itirazları sergilediği düşüncesindedir. eş-Şertûnî, tenkidinin başında eş-Şidyâk'ın sadece Arap dili kurallarına

---

aldığı önemli ders kitapları bulunmaktadır. Bu kitap, bir süre Lübnan'ın hemen hemen bütün okullarında okutulmuştur. (Hayatı ve eserleri hakkında bilgi için bkz., Riyâd Kasım, I, 334-335.) *Nâru'l-kırâ*, Arap nahvine dair bin beyitlik uzun bir manzum eserdir.

⁵⁶ Yûsuf el-Esîr, *İrşâdu'l-verâ*, İstanbul 1290 h.

⁵⁷ Ahmed Fâris eş-Şidyâk, 19. yüzyıl Arap edebiyatının en önemli şahsiyetlerinden ve en önde gelen Arap dilbilimcilerindendir. Dil ve edebiyat alanlarında önemli ve sonraki çalışmalara etkili olmuş eserler telif etmiş, kurmuş olduğu *el-Cevâib* gazetesi ile Arap düşünce dünyasında ses getirmiştir. *Ġunyetü't-tâlib* adlı gramer eseri de büyük yankı uyandırmış kitaplarından. Eser, o dönemde Arap bölgesindeki pek çok okulda ders kitabı olarak okutulmuştur. Ahmed Fâris eş-Şidyâk'ın hayatı, eserleri ve *el-Cevâib* Gazetesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Yakup Civelek, *Ahmed Fâris eş-Şidyâk Edebî Şahsiyeti ve el-Cevâib Gazetesi*, Erzurum 1997.

⁵⁸ Saîd eş-Şertûnî, *es-Sehmü's-sâib fi tahtieti Ġunyeti't-tâlib*, Beyrut 1874.

⁵⁹ Yûsuf el-Esîr, *Reddü's-şehm li's-sehm*, İstanbul 1291 h. 8-10.

aykırı olan sözlerine itiraz edeceğini söylemesine rağmen örtülü bir şekilde eş-Şidyâk'a hakaret etmiş ve alaycı bir üslup sergilemiştir. Konuyla ilgili olmayan deliller serdetmiş veya delilleri bağlamından saptırarak onları işine geldiği gibi kullanmış, iddialarını nakzedecek rivayetleri ise es geçmiştir. Bazı usul bilgilerinden mahrum olduğu için de yaptığı eleştirilerde kendisini haklı zannetmiştir. Kısaca Yûsuf el-Esîr, Saîd eş-Şertûnî'yi, cahillikle, yaptığı rivayetleri yeterince anlayamamakla, gösterişle ve kibirle suçlamaktadır.⁶⁰

Muhammed Yûsuf Necm, Yûsuf el-Esîr'in bu kitabını değerlendirirken, onun Saîd eş-Şertûnî'ye ağır hakaretlerde bulunduğunu söylemektedir.⁶¹

3- Şerhu Kitâbi Etvâki'z-zeheb:

Zemahşeri'nin (ö. 538 h.) *Etvâku'z-zeheb fi'l-mevâ'ız ve'l-hutab* adlı eserinin⁶² şerhidir. *Etvâku'z-zeheb*'e yapılan şerhin en güzelini temsil ettiği söylenen bu eser⁶³, *Etvâku'z-zeheb* metnindeki lafızların sözlük anlamlarına dair açıklamaları ihtiva etmektedir.

Eserin üçüncü baskısı Şevvâl 1314 h. yılında Beyrut'ta el-Matbaatü'l-edebiyeye'de Vilayet Maârif Meclisinin 14 Şubat 1306 tarihli ve 9 numaralı ruhsatıyla gerçekleşmiştir.⁶⁴ Kapak sayfasında eserin Yûsuf el-Esîr tarafından şerh edildiği ve Abdülbâsit b. es-Seyyid Hasan el-

---

⁶⁰ Yûsuf el-Esîr, *Reddü's-şehim li's-sehm*, İstanbul 1291 h. 7-23.

⁶¹ Muhammed Yûsuf Necm, *Edibu'l-kami't-tâsi'i 'aşer Ahmed Fâris eş-Şidyâk*, Basılmamış Profesörlük Tezi, Beyrut Amerikan Üniversitesi, Beyrut 1948, 228. İbrahim el-Ahdeb (ö. 1891) de Saîd eş-Şertûnî'nin bu tenkid eserine *Reddü's-sehm 'ani't-tasvib* (İstanbul 1291 h.) adında bir reddiye yazmıştır. Muhammed Yûsuf Necm, gerek Yûsuf el-Esîr'in, gerekse İbrahim el-Ahdeb'in bu eserleri yazmalarına sebep olarak Ahmed Fâris eş-Şidyâk'ın kendilerinden yardım istemesi olduğu fikrindedir. Bkz., Muhammed Yûsuf Necm, 227.

⁶² Makâme tarzında yazılmış 100 makaleden oluşan (Serkis 99 makaleden oluştuğunu söylemektedir ki bu yanlış bir bilgidir. Bkz., Serkis, 973) bir ahlak kitabıdır. Kitap ve tercümelerine dair bilgi için bkz., Serkis, 973-974; Nuri Yüce, 'Zemahşeri', *İslam Ansiklopedisi*, XIII, 513; Ahmet Turan Arslan, 101-102. *Etvâku'z-zeheb*, Mehmet Zihni Efendi ve Mehmed Said Efendi tarafından Türkçeye de tercüme edilmiştir (İstanbul 1290/1873).

⁶³ Abdülcevâd el-Kâyâtî, 19.

⁶⁴ Yûsuf el-Esîr, *Şerhu Kitâbi etvâki'z-zeheb, fi'l-mevâ'ız ve'l-hutab*, III. Baskı, Beyrut 1314 h.

Ünsî tarafından tabedildiği belirtilmektedir. Kitabın ikinci sayfasında Yûsuf el-Esîr'in tercüme-i hâli vardır. Eserin sonunda Sultan II. Abdülhamid'i öven ifadeler yer almaktadır.⁶⁵

Etvâku'z-zeheb, Yûsuf el-Esîr'e göre belîğ ve fasih ifadelerle dolu bir hikmet ve nasihat kitabı olup alanında tekdir. Çünkü eser, ilimde önder olan Cârullâh ez-Zemahşerî gibi büyük bir âlimin kaleminden çıkmış, *fasih kelimelerle yazılmış kör gözlerin görebileceği, sağır kayaların işitebileceği* vaaz ve nasihatleri ihtiva etmektedir.⁶⁶ Herkesin alışkın olduğu güzel cinaslarla, hoş kinaye ve sanatlı nüktelerle doludur. İşte bu özelliği ile ve çok faydalı bir eser olmasından dolayı Yûsuf el-Esîr, eseri harekelemeyi ve muhtasar bir şerhle tabetmeyi arzulamıştır. Böylece şerhiyle birlikte hacmi küçük, değeri büyük bir eser herkesin istifadesine sunulmuştur.⁶⁷

Kelimelerin sözlük anlamlarının şerh edilmesiyle ilgili şunları söyleyebiliriz: Metinde geçip de açıklanacak olan fiillerin sözlük anlamları verilmektedir. Zaman zaman kelimelerin sözlüklerdeki kullanılış şekilleri ve kök anlamları üzerinde durulmaktadır. Şerh edilecek kelime isim ise ve metinde cemi hali verilmişse, şerh kısmında müfredi zikredilip daha sonra sözlük anlamı verilmektedir.

Etvâku'z-zeheb'deki cümleler, veciz ifadeler olduğu için cümledeki her bir kelimenin anlamı bilirse dahî bazen kastedilen anlam kolayca anlaşılmamaktadır. Bu durumda cümlenin içeriği, daha basit ifadelerle ve biraz daha tafsilatlı bir şekilde açıklanmaktadır. Bunun dışında sık sık makalelerde verilmek istenen mesaj (ana fikir) zikredilmektedir. Metinde geçen teknik tabir ve terimlere de (felsefe, Haceru'l esved, tevfiik, takva, kader, irade, makam-ı İbrahim vb.) açıklık kazandırılmaktadır.

---

⁶⁵ 550 sayfa halindeki eser, Beyrut'ta el-Mektebetü'l-ünsiyye'de 20 kuruşa satılmaktaydı. Bkz., Yûsuf el-Esîr, *Şerhu Kitâbi etvâki'z-zeheb*, 111-112.

⁶⁶ Yûsuf el-Esîr, *Şerhu Kitâbi etvâki'z-zeheb*, 3, 111.

⁶⁷ Yûsuf el-Esîr, *Şerhu Kitâbi etvâki'z-zeheb*, 3. Şerh dipnot halinde sayfaların altındadır. Sayfaların üst kısmında ise *Etvâku'z-zeheb*'in harekeli metni bulunmaktadır. Şerh edilecek kelime veya cümleye dipnot numarası verilerek sayfa altındaki dipnot kısmında şerh edilmektedir. Her sayfa'da dipnot numaraları 1'den başlamaktadır. Ancak sayfa altındaki dipnot numaralar günümüzdeki gibi satır başından değil; bir önceki dipnot numarasından sonraki açıklamadan sonra aynı satırdan devam etmektedir. Yine de bu haliyle günümüzdeki dipnot sistemine oldukça yakındır.

Yûsuf el-Esîr, zaman zaman metinde geçen ifade ve deyimlerin mecâzî anlamlarını açıklamakta, kinayeli, teşbihli terkip ve cümlelerin sanatsal özellikleri üzerinde durmaktadır. Bazen de metnin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak gramer açıklamaları yapmaktadır. Metindeki telmihleri de ara sıra zikretmektedir. Bunun yanı sıra konuyu izah etmek üzere ilgili ayetlerden, hadislerden, beytlerden ve atasözlerinden de faydalanmaktadır.

4- Ravdu'l-eryâd:

Usta bir şair olan Yûsuf el-Esîr'in bazı şiirleri İbrahim b. Abdurrahman tarafından derlenmiş ve Beyrut'ta 1307 h. yılında *Ravdu'l-eryâd* adıyla 80 sayfalık bir divan halinde neşredilmiştir. Divan'da kasîdeler, muvaşşahât, hikmetli beyitler, na'atlar, bazı devlet ricâline ve âlimlere methiyeler bulunmaktadır. Nâsîf el-Yazîcî'nin, bu divanda Yûsuf el-Esîr'i öven nefis bir kasidesi mevcuttur.⁶⁸

5- el-Mecelle:

Kaynaklarda Beyrut'ta 1904'de neşredildiği ve Yûsuf el-Esîr'in, şer'î kanunları ve ahkâm-ı adliye için ihtivâ eden eseri olduğu ifade edilmektedir.⁶⁹

6- Râidu'l-ferâid:

Miras hukukuna ait bir manzumedir. Ferâiz ilmi öğretimi için çok faydalı bir eser olduğu ifade edilmektedir.⁷⁰ Yûsuf el-Esîr, bu eserine bir de şerh yazmıştır.⁷¹

7- Seyfü'n-nasr:

Beyrut'ta basıldığı ve roman olduğu bildirilmektedir.⁷²

Yûsuf el-Esîr, bu eserlerinin yanı sıra döneminin Arapça çıkan bazı meşhur gazetelerine yazılar yazarak gazetecilik faaliyetinde de bulunmuştur.⁷³ Yûsuf el-Esîr'in yazılarının çıktığı

---

⁶⁸ Yûsuf el-Esîr, *Ravdu'l-eryâd*, Beyrut 1307 h.

⁶⁹ Serkis, 450; Yûsuf Es'ad ed-Dâğîr, I, 127; Ayrıca *Mu'cemu'l-matbû'at zeyli* "el-Mecelle" lafzında.

⁷⁰ Yûsuf el-Esîr, *Râidu'l-ferâid*, el-Matbaatü'l-Lübânîyye 1290 h.

⁷¹ Yûsuf el-Esîr, *Şerhu Râidu'l-ferâid*, Beyrut 1290h.

⁷² Yûsuf Es'ad ed-Dâğîr, I, 127.

⁷³ Arap dünyasında gazetecilik, Fransızların ve Amerikalıların faaliyetleriyle ortaya çıkmıştır. Arapça ilk gazete, Napolyon'un Mısır'ı işgal ettiği zaman Mısır'da yayımlanmış, o gazeteyi Fransız hükümetinin

ilk gazete, resmî *Lübnân* gazetesidir. Yûsuf el-Esîr, Cebel-i Lübnan'da müdde-i umûmîlik vazifesini yaparken bir yandan da bu gazetede makaleleri çıkmaktaydı.⁷⁴ İstanbul'da ise kendisi gibi Lübnanlı olan ve İstanbul'a Yûsuf el-Esîr'den daha önce gelmiş bulunan Ahmed Fâris eş-Şidyâk'ın tesis etmiş olduğu *el-Cevâib* gazetesine yazılar yazmıştır.⁷⁵ Beyrut'a yerleştikten sonra da *Lisânu'l-hâl* ve *Semerâtü'l-funûn* gazetelerinde başmuharrirlik yapmıştır.⁷⁶

Sonuç olarak Yûsuf el-Esîr, sahip olduğu zengin ilmî birikimi, edebiyatçı kişiliği ve hocalık vasfıyla 19. Yüzyılda Arap dünyasının kültür ve edebiyat sahasına damgasını vurmuş önemli şahsiyetlerdendir. Bihakkın yerine getirdiği resmî görevlerde de Osmanlı devlet erkânının dikkatlerini çekmiş, onların saygısını ve itibarını kazanmıştır. Çeşitli okullarda yaptığı hocalıkla ve verdiği özel dersler ile 20. Yüzyılın fikir ve edebiyat alanında etkili olmuş ilim adamı ve edebiyatçı bir neslin yetişmesinde büyük katkısı olmuştur.

Bugün itibariyle Yûsuf el-Esîr'in eserlerinin çoğu elimizde değildir. Bununla birlikte çoğu dille ilgili olan ve zamanının dil tartışmalarını büyük ölçüde aksettireceğini tahmin ettiğimiz, muhtelif gazetelerde yazdığı yazılar incelendiği zaman, döneminin kültür çevrelerinde Arap dili ve edebiyat alanında ele alınan ve tartışılan konular daha fazla açığa çıkacak, Arap dili ve edebiyatı araştırmalarına katkıda bulunacaktır.

çıkardığı *el-Mübeşşir* gazetesıyla Cezayir ve Amerikalıların 1851'de çıkardıkları senelik bir dergiyle Beyrut takip etmiştir. Fakat bu gazeteler daha çok resmî veya dînî nitelikte idi. Arapların kendilerine ait ilk siyâsî gazete ise İstanbul'da 1855 yılında Rızkullah Hassûn (1825-1885) tarafından *Cerîdetü Mir'âti'l-ahvâl* adıyla çıkarılmıştır. Arap gazeteciliği, daha sonra kısa bir müddet için Lübnanlıların eline geçmiş ve onlar tarafından canlandırılıp Beyrut, Mısır, Avrupa ve Amerika'da geliştirilmiştir. (Bkz., Butrûs el-Bustânî, *Udebâu'l-'arab fi'l-Endülüs ve 'asri'l-inbi'âs*, Beyrut tr., III, 400-401.)

⁷⁴ De Tarrâzî, II, 136.

⁷⁵ De Tarrâzî, II, 136; Riyâd Kasım, I, 336.

⁷⁶ Yûsuf Es'ad ed-Dâğîr, I, 126; Ziriklî, 315. *Semerâtü'l-funûn*, 1875-1908 yılları arasında Lübnan müslümanlarının sesi olmuş bir gazete olup, Cem'iyetü'l-funûn adına Abdülkâdir el-Kabbânî (ö. 1953) tarafından çıkarılmıştır. Bkz., Harun Anay, 'Çağdaş Arap Düşüncesi Üzerine', *Divan*, 2001/1, yıl:6, sayı:10, s. 14.

Yusuf al-Asir, Between Beirut and Istanbul, His Life and Works

Citation©- Özdemir, Y. (2007). Yusuf al-Asir, Between Beirut and Istanbul, His Life and Works. *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 8 (1), 129-145.

Abstract: Yûsuf el-Esîr is a famous scholar, linguist and literaryman who lived in the 19th. century. He had some important books on these fields. Additionally, he occupied some posts in the administration of justice in the Ottoman Empire. He wrote articles in some Arabic newspapers. Also he worked as a teacher in some schools in Istanbul and Lebanon. With all of his activities, he played an important role in training some important personalities and producing some valuable books in modern Arabic literature.

Keywords- Yusuf al-Asir, Arabic Literary, Beirut.